

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **DE LITERAIRE KWALITEIT VAN ONTDEKKINGS-
LUST. ESSAYS VAN NICOLAAS MATSIER**

Nicolaas Matsier brengt een bezoek aan Kasteel Radboud nabij Medemblik en doet daarvan verslag in een essay dat is opgenomen in zijn onlangs verschenen bundel *Lof der stenen*. Dit kasteel is het restant van een dwangburcht, die Floris V omstreeks 1288 liet bouwen ter consolidatie van zijn gebiedsuitbreiding in West-Friesland. Het was oorspronkelijk bedoeld om een garnizoen te herbergen, maar heeft in de loop der eeuwen ook vele andere bestemmingen gekend. Het is in verval geraakt, maar in de negentiende eeuw gedeeltelijk gerestaureerd door P.H. Cuypers met veel nieuwe details in neogotische stijl, die in 1967 weer ongedaan zijn gemaakt. Het is nu gedeeltelijk een museum en gedeeltelijk een partycentrum. Het museale gedeelte is geadopteerd door een plaatselijke scholengemeenschap als ruimte voor educatieve doelen, zoals het tentoonstellen van werkstukjes over de middeleeuwen. Het horecagedeelte is gewild als locatie voor bruiloften en partijen en wordt privaat uitgebaat door een plaatselijk restaurant. Het kasteel heeft een nieuwe eigentijdse bestemming gekregen waardoor het exploitabel is.

Op het moment dat de schrijver hier zijn bezoek aflegt, zijn twee dames druk doende het tapijt te stofzuigen. Zij houden in opdracht van de Rijksgebouwendienst de boel een beetje netjes, zodat de middenstand het restaurant naar behoren kan uitbaten. Een publiek-private samenwerking die

onvermijdelijk vereist is bij het behoud van ons materiële erfgoed. Die twee stofzuigende dames worden door Matsier terecht vermeld. Zij zijn onderdeel geworden van monumentenzorg en vormen een sprekend detail in ons historisch besef. Je ziet die twee dames overal waar iets voor verder verval behoed moet worden. Zij leveren een bescheiden maar onmisbare bijdrage aan de rendabiliteit van het verleden, voor zover wij dat wensen te behouden. Door een praatje aan te knopen met de stofzuigende dames maakt Matsier geheel terloops de spanning voelbaar die bestaat tussen restauratie en behoud van het verleden en de vaak ontluisterende moderniteit van de eigentijdse bestemming. Hij heeft er ook vrede mee. Liever een partycentrum dan de totale afbraak.

In *Lof der stenen* heeft Nicolaas Matsier dertig essays gebundeld over bouwwerken in Nederland: gedenknaalden, kastelen, paleizen, grachtentuinen, stadswijken, buitenhuisjes, douaneposten en weer-middelen. Hoewel de nadruk ligt op hun ontstaans-geschiedenis, historische rol en verloren functie, wordt de toon van de bundel niet getypeerd door nostalgie en zorg om hun vergankelijkheid. Het boek wordt eerder getypeerd door een onvermoeibare ontdekkingslust. Je kunt twee tapijtreinigende

dames in een oud fort ook tot je ontdekkingen rekenen.

Matsier reist af naar Coevorden om een oud douanehuisje op te sporen. “Wie het bewuste douanekantoortje wil zien moet wel tegen het speciale gevoel kunnen dat je op nogal wat plaatsen in dit land krijgt. Namelijk dat een beminlijk stukje geschiedenis totaal verdwaald is geraakt in het moderne genadeloos volgebouwde Nederland”, schrijft hij. Maar het antieke douanekantoortje is perfect gerestaureerd en wordt nu gebruikt als vergaderruimte door een groepje fysiotherapeuten. Het is ontdekt, het staat er nog, het is hopeloos verweesd. Dat wijst de balans uit.

Autobiografisch bezien plaatst Matsier de ontdekkingslust in de puberteit en vroege adolescentie, toen hij in onbekommerde gretigheid alles las wat los en vast zat in een ongerichte maar onstuitbare nieuwsgierigheid naar hoe de wereld in elkaar steekt. Niet geleid door smaak maar door honger. Hoe selectief men ook wordt, men moet in dit leven iets van die ontdekkingslust zien te behouden. In die geest is zijn boek geschreven.

Een les die wij uit *Lof der stenen* kunnen leren, is dat wij de hele dag bezig zijn onze omgeving te veranderen, vaak zonder dat wij dat in de gaten

Kasteel Radboud.

hebben. Daarvoor zijn de veranderingen te klein of te vanzelfsprekend. Het voltrekt zich gestaag maar onopgemerkt. Saneren en slopen of herstel en wederopbouw zijn verhevingen van onze dagelijkse beslommingen. Wie een buitenhuisje (volgens Matsier altijd een stadsmens) bezit, merkt tot zijn verrassing dat hij de hele dag met zijn natuurlijke en kunstmatige omgeving in gevecht is. Er is altijd iets te snoeien of te repareren. Maar dat geldt natuurlijk ook voor de stad, al liggen de initiatieven daartoe vaak in handen van het stadsbestuur. Matsier maakt dat elegant duidelijk in een stuk over de Jordaan. In de ogen van buitenstaanders een romantische volkswijk, maar historisch gezien vooral het koninkrijk der sloppen. Daarom was de Jordaan voortdurend onderwerp van saneringsplannen. In 1920 was de bevolkingsdichtheid in de Jordaan duizend mensen per hectare, in de Concertgebouwbuurt negenendertig. Er is veel gesaneerd, maar het bijzondere is dat de plattegrond (de uitleg van smalle straatjes) bijna volledig is gerespecteerd. Dat is een gelukkige beslissing geweest. Matsier bespreekt ook het recentere plan om de gedempte grachten in de Jordaan weer uit te graven. Een logische consequentie als restauratie het hoogste goed is. Matsier twijfelt. Hij beseft scherper dan de pleitbezorgers het onnatuurlijke van de ambitie. Onder de grachten moeten parkeergarages komen, "afgedekt met een soort finerlaagje water". Iepen zullen moeten worden gekapt. Voor bruggen is geen zinvolle bestemming. Kennelijk is er een realistische limiet aan eerbiediging van het verleden, zoals wij dat ook dagelijks meemaken. Echt nieuw in de buurt is het Johnny Jordaan-pleintje met de bronzen standbeelden van een zestal volkszangers ("doet denken aan zo'n met veel vlijt en bescheiden middelen onderhouden begraafplaatsje voor onze overleden dierbare viervoeters"), door Matsier ook getypeerd als de bronzen buffetkast van de buurt. Het is in ieder geval een eigentijdse bezienswaardigheid in een historische buurt.

Lof der stenen is een zeer onderhoudend boek. Matsier verlangt op verschillende plekken terug naar de vertellende onderwijzer die de historische platen van J.H. Isings toelicht. Maar hij vervult zelf die rol. Nicolaas Matsier is een bijzonder goed schrijver met een benijdenswaardige eruditie. Er staan ook frappante feiten in zijn boek: Pierre Cuypers (dezelfde

die Kasteel Radboud van neogotische details voorzag) bouwde het nieuwe Rijksmuseum in de stijl van een kathedraal. Dat was zeer tegen de zin van het liberale en protestantse deel van de natie. Koning Willem III was het met dat protest eens en weigerde de opening te verrichten. Waar zou je zijn zonder historische kennis?

JAAP VAN HEERDEN
